

Карпенко Р. В.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ*

ПРИНЦИП НОТАРІАЛЬНОЇ ТАЄМНИЦІ У НОТАРІАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

THE PRINCIPAL OF THE NOTARY AND THE NOTARIAL COMMUNITY

У статті розкривається зміст поняття «нотаріальна таємниця» як одного з основоположних принципів здійснення нотаріальної діяльності, який довів свою неминущу цінність у забезпеченні конфіденційності взаємовідносин нотаріуса та заінтересованих осіб, що відображається у зберіганні в таємниці відомостей, одержаних нотаріусами у зв'язку з вчиненням професійних дій, дається класифікація таємниць та осіб, на яких покладено обов'язок не розголошувати відомості, що становлять нотаріальну таємницю.

Статтю присвячено вивченню нотаріальної таємниці, яка є одним із важливих складників діяльності нотаріуса та належить до одного з елементів нотаріальної процедури. Аналізується нотаріальна таємниця з декількох сторін. У статті розглядаються проблеми реалізації принципу збереження нотаріальної таємниці й віднесення її до професійних таємниць. Вносяться пропозиції щодо заповнення прогалин у питанні охорони нотаріальної таємниці та вдосконалення чинного законодавства про нотаріат, що регулює це питання.

З'ясовано, що нотаріальний процес характеризується низкою принципів, які забезпечують виконання завдань нотаріату, являють собою найбільш загальні правові вимоги до вчинення нотаріальної діяльності, відбивають правовий характер нотаріального провадження та обов'язково знаходять своє закріплення у відповідних нормах права. Проведений аналіз правового регулювання нотаріальної діяльності, зокрема забезпечення нотаріальної таємниці, різних правових систем. Одним із принципів, що найбільшою мірою відображають специфічну сутність нотаріальної діяльності, є принцип дотримання нотаріальної таємниці, адже на відміну від судів, які розглядають і вирішують цивільні справи відкрито і гласно, нотаріуси й посадові особи, що вчиняють нотаріальні дії, зобов'язані зберігати таємницю їх вчинення або навіть факту звернення до нотаріальних органів.

Проаналізовано норми діючого законодавства, щодо юридичної відповідальності винних осіб за порушення нотаріальної таємниці. Відзначено, що діюче законодавство України не містить норм, які прямо передбачали б кримінальну або адміністративну відповідальність за порушення нотаріальної таємниці як посадовими особами органів місцевого самоврядування, так і нотаріусами.

Зокрема, нотаріальна таємниця розглядається як базис нотаріальної діяльності та етичних правил організації нотаріальної діяльності. Робиться припущення, що в разі практичної неможливості зберігати нотаріальну таємницю та загрози нотаріальній таємниці рівень довіри суспільства до інституту нотаріату буде знижуватися. Це, своєю чергою, призведе до більш стрімкого формування зв'язків особистісної довіри та звернення до нотаріуса не як до суб'єкта, що може надати відповідну правову допомогу та захист прав та інтересів, а як до представника інституту, до якого зобов'язує звертатися закон і до якого особа не зверталась би, якби того не вимагав закон. Вносяться пропозиції щодо заповнення прогалин у питанні охорони нотаріальної таємниці та вдосконалення чинного законодавства про нотаріат, що регулює це питання.

Ключові слова: *нотаріальна таємниця, принцип, нотаріальна наука, нотаріус, професійна таємниця, нотаріальні дії, правовідносини, правова держава, нотаріальна процедура, відповідальність, законодавство, інформація.*

The article deals with the concept of «notary mystery» as one of the fundamental principles of the notary's activities, which has proved its lasting value in ensuring the confidentiality of the notary relationships and stakeholders is reflected in the storing confidential information received by the notaries in connection with the performance of professional activities, a classification mystery and the persons who are entrusted with the duty not to disclose the information that constitutes notary mystery.

The article is devoted to the secrets of the notary, which is one of the important components of activities of a notary and belongs to one of the elements of the notarial procedure. The notary examines the mystery from several sides. The article considers the problems of implementation of the principle of conservation of notarial secret and attributing it to trade secrets. Make proposals for filling gaps in the protection of the notary secrets, and to improve the existing legislation on the notoriety, regulating the matter.

It was found that the notarial process is characterized by a number of principles that ensure the performance of notarial tasks, are the most general legal requirements for notarial activities, reflect the legal nature of notarial proceedings and must be enshrined in relevant law. An analysis of the legal regulation of notarial activities, in particular the provision of notarial secrecy, various legal systems.

One of the principles that best reflects the specific nature of notarial activity is the principle of notarial secrecy, because unlike courts that hear and decide civil cases openly and publicly, notaries and officials who perform notarial acts are obliged to maintain secrecy their commission or even the fact of appeal to notarial bodies. The norms of the current legislation regarding the legal responsibility of guilty persons for violation of notarial secrecy have been analyzed. It was noted that the current legislation of Ukraine does not contain norms that would directly provide for criminal or administrative liability for the violation of notarial secrecy by both officials of local self-government bodies and notaries.

The assumption is made that in case of practical impossibility to keep notarial secrecy and threats to notarial secrecy, the level of public trust in the notarial institute will decrease. This, in turn, will lead to a more rapid formation of personal trust relationships and appeal to the notary not as a subject, which can provide appropriate legal assistance and protection of rights and interests, but as a representative of the institute to which the law is required to apply and to whom the person would not turn unless the law required it. Make proposals for filling gaps in the protection of the notary secrets, and to improve the existing legislation on the notariety, regulating the matter.

Key words: *notarial secret, principle, notarial science, notary, professional secrecy, notarial acts, legal relations, legal state, notarial procedure, responsibility, legislation, information.*

Вступ. Принцип нотаріальної таємниці є одним з основоположних принципів у діяльності нотаріусів та забезпечує захист прав та інтересів громадян і юридичних осіб. Він закріплений у законодавстві більшості країн і передбачає, що нотаріус зобов'язаний зберігати в таємниці всі відомості, отримані ним у зв'язку з виконанням професійних обов'язків. Цей принцип є гарантією конфіденційності, яка сприяє довірі між нотаріусом та його клієнтом і дозволяє здійснювати нотаріальну діяльність у правовому полі, що забезпечує захист персональних даних та дотримання етичних норм.

Постановка завдання. Метою статті є спроба проаналізувати нотаріальну таємницю, теоретичні та практичні аспекти принципу збереження таємниці нотаріальної дії, а також вивчити суть цього принципу, ознаки, місце в системі принципів нотаріального права.

Результати дослідження. Згідно ч. 1 ст. 8 Закону України «Про нотаріат» Нотаріальна таємниця - сукупність відомостей, отриманих під час вчинення нотаріальної дії або звернення до нотаріуса заінтересованої особи, в тому числі про особу, її майно, особисті майнові та немайнові права і обов'язки тощо [1].

Принцип збереження нотаріальної таємниці поширюється не тільки на документи та довідки, а також на усні та письмові пояснення нотаріуса. Одним із ключових правил цього принципу є те, що нотаріус не може виступати як свідок стосовно інформації, яка підпадає під нотаріальну таємницю, за винятком випадків,

коли розкриття цих даних вимагається особами, для яких або відносно яких здійснювалися нотаріальні дії. Це ставить практичне питання про форму, в якій має бути висловлена згода зацікавлених осіб на розкриття такої інформації. У судовій практиці згода зазвичай оформлюється письмово – або у вигляді окремої заяви, або як клопотання в тексті заяви про виклик свідка.

Принцип нотаріальної таємниці, безсумнівно, передусім покликаний забезпечити довіру, і не тільки до конкретного нотаріуса, а й до інституту нотаріату в цілому. Нотаріус та особи, зазначені у статті 1 Закону України «Про нотаріат», далі – Закон, також помічник нотаріуса зобов'язані зберігати нотаріальну таємницю, навіть якщо їх діяльність обмежується наданням правової допомоги чи ознайомленням з документами та нотаріальна дія або дія, яка прирівнюється до нотаріальної, не вчинялась. Нотаріальна дія не може бути скасована нотаріусом у разі недодержання таємниці її вчинення, однак це не позбавляє особу, права якої порушено, звернутися до суду за захистом [2; 3].

Питання визначення змісту та обсягу нотаріальної таємниці залишається дискусійним у сучасній науковій літературі. Складно погодитися з пропозиціями багатьох авторів, які вважають, що до змісту нотаріальної таємниці слід включати не лише інформацію про особу, що звернулася за нотаріальною послугою, але й фахові знання нотаріуса, і навіть законодавчо закріпити це.

Таке розуміння нотаріальної таємниці суперечить її законодавчому визначенню, наведеному в ч. 1 ст. 8 Закону, згідно з яким це виключно інформація, що стосується зацікавленої особи та її звернення до нотаріуса. Більше того, концепція «таємниці нотаріуса як фахівця» є несумісною із завданнями та функціями нотаріату як публічно-правового інституту та органу цивільної юрисдикції.

Розголошення таємниці може бути у кількох формах:

1) усна:

– під час розмови у присутності сторонніх осіб (у громадському транспорті та громадських місцях);

– в особистому спілкуванні з родичами, друзями та іншими особами; переданням відомостей, що становлять нотаріальну таємницю, через відкриті канали зв'язку тощо;

2) письмово-друкована:

– викладення змісту відомостей, що становлять нотаріальну таємницю: у відкритих друкованих виданнях (газетах, журналах, книгах);

– у листах до рідних і близьких

– передання, пересилання стороннім особам відомостей, даних про осіб, які звернулися за допомогою до нотаріуса тощо;

3) наочно-демонстративна;

– коли в результаті неправильного зберігання матеріалів справи вони стають надбанням сторонніх осіб.

На сьогодні спостерігається певна фрагментація нормативно-правових актів, які регулюють нотаріальну діяльність, особливо в аспекті функціонування нотаріальної таємниці та взаємодії держави з громадянським суспільством в Україні. Розв'язання цієї проблеми можливе через проведення комплексної систематизації законодавства України та підзаконних нормативних актів у сфері нотаріату [4]. На жаль, на законодавчому рівні це питання залишається недостатньо врегульованим і має чимало прогалин, особливо в частині відповідальності осіб, на яких покладається обов'язок нероз-

голошення нотаріальної таємниці. У зв'язку з цим важливо ліквідувати відповідні законодавчі недоліки. Вважаємо за необхідне створити чіткий, якісний механізм правового регулювання дотримання нотаріальної таємниці, не обмежуючись лише кількома статтями Закону України «Про нотаріат», і забезпечити цьому принципу належну правову охорону, враховуючи його важливість для всієї системи нотаріату.

Висновки. Таким чином, принцип нотаріальної таємниці виступає не лише засобом забезпечення конфіденційності та захисту інформації, але й основою довіри громадян до нотаріату як правового інституту. Нотаріальна таємниця сприяє захисту особистих, майнових та інших інтересів громадян, що звертаються за нотаріальними послугами, і водночас є вагомим елементом у взаємодії нотаріату з державою та громадянським суспільством.

Попри це, аналіз чинного законодавства виявляє низку прогалин і недостатнє врегулювання механізмів захисту нотаріальної таємниці, що ускладнює правозастосування та породжує ризики для нотаріусів і зацікавлених осіб. Зокрема, відсутність чіткого визначення обсягу та змісту нотаріальної таємниці, як і нечітко визначена відповідальність осіб, що зобов'язані її зберігати, свідчить про необхідність удосконалення правового регулювання в цій сфері.

Зважаючи на це, важливим завданням є проведення системної реформи та комплексної систематизації законодавства у сфері нотаріальної діяльності. Це передбачає чітке визначення змісту нотаріальної таємниці, обов'язків і відповідальності осіб, на яких поширюється цей принцип, а також створення більш надійних правових гарантій її дотримання. Впровадження таких змін сприятиме укріпленню правового захисту нотаріальної таємниці, підвищить відповідальність суб'єктів нотаріальної діяльності, а також зміцнить довіру громадян до інституту нотаріату, посилюючи його роль у правовій системі України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 № 3425-ХІІ : станом на 15 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
2. Південне міжрегіональне міністерство юстиції м. Одеса. 2024. URL: https://just-dnipro.gov.ua/?view=viewnews&page_id=5084
3. Косяченко К. Е. Нотаріальна тасмниця як одна з важливих складових діяльності нотаріуса : сучасний стан та проблемні питання. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 2. С. 112–115. URL: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.2.18>
4. Rudenko L. Liquidation of multi-apartment building co-owner association under the court decision. *Philosophy, Economics and Law Review*. 2021. Volume 1, no. 2. С. 108–116. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/8229>